

відтворювання поза первісним контекстом, участь у семантичних і словотворчих процесах, довговічність [Зацний 2007, с. 6]. У когнітивній лінгвістиці нову номінативну одиницю розглядають як "нову похідну концептуалізації дійсності свідомістю сучасної людини" [Таценко 2008, с. 151]. Учені виокремлюють такі єдині когнітивні механізми, як укорінення, схематизацію, категоризацію, композицію та символізацію, що полягають в основі створення нових одиниць [Морозова 2005, с. 58-60], але кожна людина по-різному поєднує їх у процесі утворення інновацій.

Отже, явище тероризму є важливим макросоціальним чинником, що активізує інноваційні мовні процеси, у такий спосіб сприяючи поповненню словникового складу мов взагалі та англійської мови зокрема. Неологізми являють собою нові за формою або за змістом мовні одиниці, що функціонують поза оригінальним контекстом і часто беруть подальшу участь у словотворчих і фразотворчих процесах. У рамках нашого дослідження ми розглядаємо лексичні, семантичні, фразеологічні інновації.

Література

- Балюта Е.Г. Неологізми англійської мови сфери екології (теоретичні засади) / Е.Г. Балюта // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. Серія : Філологічні науки. – 2006. – Вип. 27. – С. 148-152. Балюта Е.Г. Нова лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структура, семантика та прагматика: дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Емма Григорівна Балюта. – Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2006. – 186 с. Елисеєва В.В. Лексикологія англійського мови : учебник / В.В. Елисеєва. – СПб : СПбГУ, 2003. – 44 с. Єнікеева С. М. Формування та функціонування нових словотвірних елементів англійської мови: дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Санія Маратівна Єнікеева. – Запорізький державний університет. – Запоріжжя, 1999. – 178 с. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови в 80-ті – 90-ті роки ХХ століття: дис... доктора філол. наук : 10.02.04 / Юрій Антонович Зацний. – К., 1999. – 409 с. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Юрій Антонович Зацний. – Львів : ПАІС, 2007. – 221 с. Кубрякова Е.С. Номінативний аспект речової діяльності / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 156 с. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства / О.С. Мельничук // Мовознавство. – 1997. – № 2-3. – С. 3-19. Морозова Е.И. Ложь как дискурсивное образование : лингвокогнитивный аспект : Монография / Елена Ивановна Морозова. – Харьков : Экограф, 2005. – 300 с. Таценко Н.В. Інноваційні процеси у мові в аспекті лінгвокогнітивістики / Н.В. Таценко // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – Вип. 31. – С. 149-153. Царьова Л. Англійські, українські та російські неологізми у соціолінгвістичному аспекті / Л. Царьова // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2008. – Вип. 75 (2). – С. 339-342. Чередниченко В.О. Інноваційна фразеологічна вербалізація в англійській мові (лінгвокогнітивний та соціолінгвістичний параметри) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / В.О. Чередниченко. – Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2005. – 20 с. Черкасская Е.Б. Отражение изменений в жизни современного английского и американского общества в лексике современного английского языка (на материале глаголов-новообразований) / Е.Б. Черкасская // Семантические и стилистические особенности английских слов и словосочетаний. – М., 1988. – С.3-10. Marchand H. The Categories and Types of Present Day English Word Formation / H. Marchand // Readings in Modern English Lexicology. — М. : Изд-во Моск. Ун-та, 1973. — 141 p. Stein G. Better Words. Evaluating EFL Dictionaries / Gabriele Stein. – Exeter : University of Exeter Press, 2002. – 246 p.

УДК 81'44'373.7 (811.111 + 811.161.2)

СНИЦАР В.П.

(Київський національний лінгвістичний університет)

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПОКАРАННЯ У ПАРЕМІЙНОМУ ФОНДІ АНГЛІЙСЬКОЇ І УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Стаття присвячена дослідженню лінгвокультурної специфіки концепту ПОКАРАННЯ у паремійному фонді англійської і української мов; виявлено універсальні та національно-зумовлені характеристики покарання в англійській та українській лінгвокультурах.

Ключові слова: ізоморфна/аломорфна когнітивна ознака, когнітивна інтерпретація паремій, номінативна щільність концепту, фольклорне право.

Сницар В.П. Концептуалізація представлень о наказании в паремиологическом фонде английского и украинского языков. Статья посвящена исследованию лингвокультурологической специфики концепта НАКАЗАНИЕ в паремиологическом фонде английского и украинского языков; выявлены универсальные и национально обусловленные характеристики наказания в английской и украинской лингвокультурах.

Ключевые слова: изоморфный/алломорфный когнитивный признак, когнитивная интерпретация паремий, номинативная плотность концепта, фольклорное право.

Snitsar V.P. Conceptualization of punishment in paremiological funds of English and Ukrainian languages. This article examines the linguistic and cultural specificity of the concept PUNISHMENT in paremiological funds of English and Ukrainian languages; universal and nationally specific characteristics of punishment in the English and Ukrainian linguacultures are revealed.

Key words: isomorphic/allomorphic cognitive feature, cognitive interpretation of paremias, nominative density of the concept, folk law.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вивчення мови у тісному зв'язку з людиною,

її світосприйняттям, практичною та ментальною діяльністю є пріоритетним напрямком сучасної лінгвістики. Це передбачає аналіз мовних одиниць, що конденсують увесь складний комплекс культури і психології народу, неповторний спосіб його мислення. Таке твердження пояснює зростаючий інтерес лінгвістів до потужної спадщини народу, втіленій у паремійному фонді певного етносу.

Аналіз теоретичної наукової літератури з проблеми дослідження засвідчує, що на сучасному етапі численні філологічні розвідки спрямовані на виявлення спільних і специфічних рис у мовних системах з урахуванням впливу психологічних механізмів, що відображає особливості етнічної свідомості, риси національного характеру, національної системи цінностей.

Паремії ставали центром уваги багатьох дослідників і розглядалися як особлива афористична форма, як явище фольклору, як тексти-кліше, як семіотична форма тощо (К.Т. Баранцев, С. І. Влахов, С. Флорін, О.В. Кунін, В.П. Анікін, Г.Л. Пермяков та ін.). Нині можемо констатувати активізацію як теоретичного, так і практичного інтересу до вивчення різних аспектів паремійного фонду мови: походження та статусу прислів'їв та приказок

(В.Л. Архангельський, Ф.І. Буслаєв, В.І. Даль, В.М. Телія та ін.), семантики (Є.М. Верещагін, Г.Л. Пермяков та ін.), структури (Н. Барлі, А. Дандіс,

З.К. Тарланов та ін.), проблем варіативності прислів'їв (Г.Ф. Благова), прагмалінгвістичного аналізу текстотворчих засобів прислів'їв (В.М. Мокієнко, О.М. Селіверстова, В.Д. Ужченко та ін.). Досить продуктивно проводяться дослідження прислів'їв у лінгвокультурному аспекті (Д.О. Добровольський, О.О. Селіванова, В.М. Телія та ін.). Методологічною основою когнітивного підходу до пареміології є роботи Ф. Джонсон-Лерда [Johnson-Laird 1983],

Дж. Лакоффа та М. Джонсона [Lakoff, Johnson 1980], Р. Ленекера [Langacker 1987], Ж. Фоконьє [Fauconnier 2002] та ін. За спостереженнями З.Д. Попової та Й.А. Стерніна, в пареміях відображається "застигле осмислення певного концепту, що формується протягом тривалого періоду" [Попова 2007, с.183]. Дослідження паремійної зони концепту дозволяє відтворити еволюцію сітогляду етносу, його комунікативну поведінку, національний характер, специфіку явищ побуту, традицій, звичаїв та певною мірою реконструювати мовну картину світу.

Мета дослідження полягає в описанні способів вербалізації концепту ПОКАРАННЯ у паремійному фонді англійської і української мов, що дасть змогу виявити універсальні та національно-специфічні риси мовної свідомості англосаксонського й українського етносів.

Об'єктом дослідження є концепт ПОКАРАННЯ у паремійному корпусі англійської і української мов.

Предметом роботи є способи та лінгвокультурологічні особливості вербалізації концепту ПОКАРАННЯ у пареміях англійської і української мов у зіставному аспекті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Однією з важливих передумов розв'язання актуальних завдань сучасної юриспруденції є формування системи правових цінностей, у якій визначальне місце займає професійна правова культура. У цьому контексті ефективним є використання невичерпної скарбниці народної мудрості, сконцентрованої у фольклорі. Онтологічні засади правових субстанцій фольклору найвиразніше відображаються у пареміографії, науковій галузі, що систематизує прислів'я й приказки. На основі аналізу масиву юридичних прислів'їв та приказок можемо зробити висновок, що чимала кількість з них містить аксіологічну складову і відображає особливості правового менталітету англійського й українського народів, формує відношення їх аноміних творців як до правових, так і до неправових дій.

Для будь-якого суспільства є характерним використання певних норм, правил з метою врегулювання тих чи інших аспектів його життєдіяльності. Застосування каральних заходів належить до числа найдавніших соціальних практик, що існували на всіх історичних етапах розвитку цивілізації. Специфіка епохи, світоглядні, релігійні установки, особливості націопсихології, етноментальності дають змогу показати багатовимірність гносеологічного змісту феномену покарання (покарання як відплата за принципом таліону, як "відновлення справедливості", "відновлення компенсаційного характеру", ресоціалізація засудженого тощо). Осмислення сутності покарання знаходить відображення не тільки у формулюванні нових науково-теоретичних положень, а й у зверненні до вивіренних історичним досвідом народних правових традицій, збагачених невичерпним джерелом фольклору.

Паремійна вербалізація концептів PUNISHMENT/ПОКАРАННЯ досліджувалася на основі даних низки лексикографічних джерел: "The Oxford Dictionary of English Proverbs" (W.G. Smith), "The Concise Oxford Dictionary of Proverbs" (J. A. Simpson), "Англо-американські прислів'я та приказки"

(Л. Вознюк), "Українські приказки, прислів'я і таке інше" (М. Номис), "Українські прислів'я та приказки" (С.В.Мишанич та М. М.Пазяк), "Збірка українських приказок і прислів'їв" (А. Багмет), "Мудре слово: прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянщини" (В. Чабаненко), "Українські народні прислів'я та приказки Степового Побужжя" (Л. Якимська).

Корпус досліджуваного паремійного матеріалу, пов'язаного з концептами PUNISHMENT/ПОКАРАННЯ, становить 22 паремійних одиниць англійської мови та 45 паремійних одиниць української мови, що експлікують світоглядні, ціннісні та практичні аспекти досліджуваних концептів: покарання Богом своїх рабів за вчинені гріхи, покарання як засіб контролю за дотриманням законів суспільством, покладення обов'язків зазнати ганьби й сорому перед суспільством і різних правообмежень тощо. З огляду на загальну кількість паремій, пов'язаних з концептами PUNISHMENT/ ПОКАРАННЯ, можемо зробити висновок про значну нерівномірність концептуалізації покарання в англійській та українській мовних картинах світу і більшій номінативній щільності в останній. Під номінативною щільністю розуміємо "ступінь деталізації позначуваного фрагмента реальності, множинне варіативне позначення і складні смислові відтінки позначуваного" [Карасик 2004, с. 112]. Це пояснюється різними культурними, історично закріпленими домінантами поведінки в британській та українській лінгвокультурах, а також системою існуючих в суспільстві цінностей.

На першому етапі нашого дослідження було відібрано паремійні одиниці із ключовими словами *punish, punishment; карати, покарання* та паремії, у яких семи *'punish', 'punishment', 'карати', 'покарання'* представлені імпліцитно.

Наступний етап передбачав проведення когнітивної інтерпретації паремій, тобто смисл паремії (семантична ознака) інтерпретувався як відображення когнітивної ознаки у вигляді твердження про концепт, а виявлені когнітивні ознаки були уніфіковані і зведені до єдиного метамовного формулювання [Попова 2007].

У зіставлюваних пареміосферах концептів PUNISHMENT/ПОКАРАННЯ зафіксовано 7 ізоморфних когнітивних ознак (див. Табл. 1):

Таблиця 1.

Ізоморфні когнітивні ознаки паремійної зони концептів PUNISHMENT/ПОКАРАННЯ

Концептуальна ознака (КО)	Паремійні одиниці (ПО)	
	англ.м.	укр.м.
'відповідність покарання злочинів'	3	6
'невідворотність Божої кари'	5	6
'милість Бога'	2	4
'щиросердне каяття як запорука виправлення злочинця'	2	4
'покарання як метод виховного впливу'	2	2
'необхідність покарання для соціуму'	3	8
'несправедливість покарання'	4	13

На ранніх етапах розвитку людства як регулятивний засіб у всіх архаїчних, доправових співтовариствах використовувалася універсальна формула еквівалентної відплати (закон таліону), згідно з якою *злодій мав зазнати через покарання таких самих страждань і збитків, яких він завдав потерпілому*. Паремії, що належать до цього когнітивного твердження, демонструють цінності попередніх епох, які на сучасному етапі не є актуальними. З плином часу первинні форми покарання трансформуються в інші, зберігаючи певний поняттєвий аспект. Як стримуючий фактор, обмежуючи помсту зі сторони потерпілих, таліон став грубим вираженням справедливості, зрозумілим малоосвіченій людині [Тищик 1999, с. 54]. Ця теорія знайшла своє відображення і у Старому Заповіті, адже всім відомий лейтмотив великої частини цієї пам'ятки: "Зуб за зуб, око за око", що став ідеологією для багатьох сповідників аж до сьогодення. Відображення норм звичаєвого права, тобто ідеї відплати, простежуємо в пареміях: англ. *Give the devil his due* [ODEP, с. 654]; *Let the punishment fit the crime* [ODP, с. 543]; *Measure for measure* [ODEP, с. 556]; укр. *Який злочин, така й кара* [УПП, с.325]; *За що допитують, за те й повісять* [УПП, с. 324]; *Лихому така і доля* [УПП, с. 324]; *Як заробив, так і відбудеш* [УПП, с. 324]; *Якою мірою міряєш, такою тобі одміряють* [УПП, с. 324]; *Поганому погана й честь* [УПП, с. 324]; *Яким мечем воював, таким і поліг* [УПП, с. 324].

Біблійний підхід до призначення покарання враховує лише внутрішній морально-духовний стан злочинця. У такому випадку сила цього принципу здійснює вплив на душевний та духовний стан

людини, спонукаючи до свідомого визнання гріха. Будь-яка *релігійна* норма посиляється на волю надприродних сил (*Бога*). У паремійних фондах англійської й української мов широко репрезентовані висловлення зі спільною когнітивною ознакою **‘невідворотність Божої кари’**: англ. *God comes with leaden feet, but strikes with iron hands* [ODEP, с. 309]; *God’s mill grinds slow but sure* [ODEP, с. 314]; *Every sin brings its punishment with it* [ODEP, с. 735]; укр. *Од Бога нігде не сховається* [УПП, с.453]; *Бог знайде, хоч і в печі замуруйся* [УПП, с. 455]; *Бог не трубить, коли чоловіка губить* [УПП, с. 454]; *Виноватого Бог найде* [УПП, с. 338]; *Чия кривда, нехай того Бог зкарає* [УПП, с. 432]. *Вербалізоване судження української мови, що ескплікує цю ознаку (Як доля когось карає, то перше розум відбирає), має спільне античне походження з аглійськими відповідниками (When God will punish, he will first take away the understanding [ODEP, с. 313]; Whom the Gods would destroy, they first make mad [ODEP, с. 311]), другий з яких містить вказівку на дохристиянське багатобожжя – форма множини іменника God. В українських прислів'ях з'являється синкретичний образ Бога-долі, що відображає особливості архаїчної свідомості слов'ян.*

Когнітивна ознака **‘милість Бога’** реалізується у роздумах-переконаваннях про надію на прощення гріхів: англ. *God is a good man* [ODEP, с. 309]; *God’s grace and Pilling Moss are boundless* [ODEP, с. 314]; укр. *Кого Бог засмутить, того і помішить* [УПП, с. 41]; *Караючи, Бог та й змилюється* [УПП, с. 41]; *Бог покорить, Бог й простить* [УПП, с. 41]; *Гріх не гріх, аби Бог простив* [УПП, с. 43].

Філософське осмислення каяття як широкого самоосуду винним своєї причетності до скоєного зла, що значно пом'якшує покарання, засвідчують паремії, які об'єднані когнітивною ознакою **‘щиросердне каяття як заповука виправлення злочинця’**: англ. *Open confession is good for the soul* [ODEP, с. 599]; *Confession is the first step to repentance* [ODEP, с. 170]; укр. *Де гріх, там і покута* [УПП, с. 43]; *Як не покається – тобі буде могила, а мені кобила* [УПП, с. 134]; *Покірної голови меч не йме* [ЗУПП, с. 61]; *Як признався – розквитався* [ЗУПП, с. 61].

Когнітивна ознака **‘покарання як метод виховного впливу’** диференціюється на семантичні ознаки **‘тілесне покарання як ефективний засіб виховання дітей’** (англ. *Spare the rod and spoil the child* [OCDP, с. 301]; *A man who has not been flogged is not educated* [OCDP, с. 207]) та **‘батьківське покарання як важливий чинник у виховному процесі дитини’** (укр. *Хто не слухає тата, той послухає ката* [УПП, с. 316]; *Отець по-батьківські поб'є, по-батьківські й помилує* [УПП, с. 323].

На формування і вербальне вираження менталітету народу впливають, зокрема, історичні фактори, які визначають його світобачення. Так, в англійській лінгвокультурі тілесне покарання дітей розглядається не як спосіб їх приниження, а як потужний виховний засіб. В епоху Середньовіччя та у XVIII – XIX ст. тілесні покарання (палиця, різка, батіг, ляпас тощо) широко застосовувались у британській шкільній практиці. При школах навіть існували посади для осіб, які виконували тілесні покарання [Щеглова 2010].

В українських пареміях акцентується роль батьківського авторитету у виховному впливі на дітей. Образ батька у колективному несвідомому українців символізує грізну, караючи силу, владу. Щоправда, у свідомості українців існує і протилежний образ батька – доброго, лагідного, батька-захисника, який асоціюється з феноменом "отаманщини". Отаман – це справжній дбайливий батько, який опікується своїми синами, їх справами, радиться з ними перед прийняттям рішення [УЗК 2008].

Наявність у паремійних фондах зіставлених мов прислів'їв: англ. *Pardon one offense and you encourage many* [ODEP, с.605]; *A willful fault has no excuse, and deserves no pardon* [ODEP, с. 809]; *He that spares the bad injures the good* [ODEP, с. 352]; укр. *Злодія не бити — доброго губити* [УПП, с. 199]; *Красти вільно, та б'ють більно* [УПП, с. 489]; *Катюзі по заслугі* [УПП, с. 200]; *Єдного скорання – десятком покаяння* [УПП, с. 199]; *Єдного пригода – другого пересторога* [УПП, с. 199]; *З чужого злого учися свого* [УПП, с. 199]; *Вора б'ють, другим страху дають* [ЗУПП, с. 58]; *Песика б'ють, а левик боїться* [УПП, с. 200] свідчить про сприйняття ідеї **необхідності покарання для соціуму** в обох лінгвокультурах. В наведених вище пареміях реалізується спільне для двох етносів уявлення про необхідність покарання з метою збалансування й узгодження інтересів *соціуму* із свободою індивіда та запобігання скоєнню нових злочинів.

Ефективність правової норми, що відображається у прислів'ях, значною мірою залежить від якості їх вербального оформлення. І хоча юридичні прислів'я моделюються суспільством впродовж тривалого періоду часу, проте вони не співпадають зі змістом правових норм через помилкове вираження останніх у мові. Особливо такі відмінності оцінки суспільства і держави стосуються правосуддя. У народній свідомості суддя розглядався як носій "сакрального знання", від волі якого залежить доля підсудного. Універсальним для англійської й української лінгвокультури є уявлення, що

покарання часто буває несправедливим через корумпованість виконавчої й судової влади, що реалізується у паремійних одиницях зіставлюваних мов: англ. *One law for the rich and another for the poor* [ODEP, с. 599]; *Might goes before right* [ODEP, с. 535]; *The weakest goes to the wall* [ODEP, с. 67]; *If you want a pretence to whip a dog, say that he ate the frying-pan* [ODEP, с. 390]; укр. *Закони добрі, та судді лихі* [УПП, с. 350]; *Не бійся закону, а бійся судді* [УПП, с. 256]; *Бог любить праведника, а суддя (чорт) ябедника* [УПП, с. 277]; *Коваль зогрішив, а шевця повісили* [УПП, с. 205]; *Кому Варвари, а мені голову обірвали* [УПП, с. 205]; *Чий обід, а старцям лихо* [УПП, с. 205]; *Хто виноват, а на мені окошилось* [УПП, с. 205]; *Суддя, що кравець: як схоче, так і покарає* [УПП, с. 378]; *Суддя, як тесляр: що схоче, те й вирубає* [УПП, с. 277]; *Де гроші говорять, там закони мовчать* [УПП, 277]; *Була б спина, знайдеться й провина* [УПП, с. 277]; *Той, хто спину має, винним не буває* [УПП, с. 277]; *Пан нашкодив, а старця повісили* [УПП, с. 278].

Оскільки паремії відображають національну самобутність, то розбіжності у пареміосферах зумовлюються передусім відмінностями у менталітеті зіставлюваних етносів. У зіставлюваних паремійних фондах концептів PUNISHMENT/ПОКАРАННЯ зафіксовано такі аломорфні когнітивні ознаки: **‘вияв гніву як покарання’** в англійській мові та **‘одруження як форма покарання’**, **‘відсутність розуму як покарання’**, **‘моральний осуд як дієвий засіб покарання’** в українській мові.

Поняття покарання у паремійному фонді англійської мови корелює з виявом людиною *гніву*, оскільки шкодить її здоров'ю, спонукаючи до імпульсивних руйнівних дій: *Anger punishmes itself* [ODEP, 155].

У свідомості українців покарання асоціюється з **одруженням**: *Яку йому кару дати? – Оженіть його, то буде знати!* [П-90, с. 78].

Українські прислів'я оцінюють **відсутність розуму як покарання** для людини, оскільки незрозумілі вчинки можуть їй нашкодити: *Розумний біля вогню нагріється, а дурний спалиться* [П-90, с. 331]; *Власна глупота найбільше нищить людину* [П-90, с. 337].

В українському паремійному фонді актуальною виявилася когнітивна ознака **‘моральний осуд як дієвий засіб покарання’**, яка передбачає взаємопов'язаність покарання з моральним осудом, що має на меті викликати почуття сорому і каяття: *Не бий дубцем, а карай слівцем* [УПП, с. 315].

Таким чином, зіставний аналіз образно-ціннісних та морально-етичних характеристик концепту ПОКАРАННЯ на матеріалі паремій англійської та української мов виявив значне співпадіння уявлень про покарання в англійській та українській лінгвокультурах, яке є порушенням гріха, основних принципів людської поведінки, закріпленої в догматах віри та юридичних кодексах. Зафіксовані розбіжності зумовлені особливостями етнічної свідомості, національного характеру, менталітету народу. Зіставне дослідження зазначених концептів у паремійному фонді є важливим для розуміння національно-культурної ідентичності кожного народу.

Література

- Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс /Владимир Ильич Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 389 с.
 Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ, Восток-Запад, 2007. – 315 с. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього Світу [Текст] : [підручник] /Б. Й. Тищик. – Львів : Сполом, 1999. – 187 с.
 Українська та зарубіжна культура (УЗК): підручник/За ред. В.О. Лозового.– вид. 2-ге. – Харків: Одісей, 2008.– 376 с.
 Щеглова А.Е. Эволюция поощрения и наказания в истории зарубежной педагогической мысли: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Алена Евгеньевна Щеглова. – Ульяновск. – 2010. – 24 с. Fauconnier G. The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities/G. Fauconnier, M. Turner. – N. Y.: Basic Books, 2002. – 478 p. Johnson-Laird Ph. Mental Models: Toward a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness. – Harvard University Press, 1983. – 570 p. Lakoff G. *Metaphors We Live By* / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 590 p. Langacker R. *Foundations of Cognitive Grammar* / R.W. Langacker. – Vol. 1: Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford University Press. – 1987. – 306 p. ЗУПП: Збірка українських приказок та прислів'їв [Текст] / уклад. : А. Багмет, М. Дашенко, К. Андрущенко. – Репр. вид. – К.: Техніка, 2002. – 220 с. УПП: Українські прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / [Упоряд., приміт. та вступна стаття М. М. Пазяка]. – К.: Либідь, 1993. – 768 с. П-90: Прислів'я та приказки. Людина. Родинне життя. Риси характеру / [Упоряд. М. М. Пазяка]. – К.: Наукова думка, 1990. – 528 с. CODP: *The Concise Oxford Dictionary of Proverbs. – 3rd ed.* / Ed. by J.A. Simpson. – Oxford: Clarendon Press, 1982. – 256 p. ODEP: *The Oxford Dictionary of English Proverbs. – 3rd ed.* / Ed. by F. P. Wilson. – Oxford : Clarendon Press, 1992. – 930 p.